

חסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת וירא

לא הכל אינטרסים!

למה ה' "מצטדק" בפני אברהם? ומה באמת הניע אותו להריסת סדום? על טוב, צדק וההבדל האמיתי בין אלוקים ואדם

למה להתווכח?

בפרשת השבוע, אנו עדים לוויכוח סוער ונוקב בין אברהם אבינו לקב"ה על הפיכת סדום ועמורה. אברהם אבינו טוען כלפי הקב"ה שהחרבת סדום ועמורה זו התנהגות לא צודקת, והוא מצפה שה' ישנה את החלטתו. ה' לא מקבל את הטענות של אברהם, אך הוא 'עמל' כביכול לשכנע את אברהם שאפילו לפי טענותיו ראוי להפוך את סדום ועמורה, עד שלבסוף אברהם משתכנע שהפיכת סדום ועמורה היא פעולה צודקת והוא לא ממשיך לטעון את טענותיו.

הוויכוח בין אברהם אבינו לקב"ה מעורר שאלות גדולות, הן על אברהם אבינו והן על הקב"ה: הרי הקב"ה לא מחויב לעולם, ונעלה מגדרי הצדק והמשפט האנושיים, ומדוע ה' מאריך להתנצל ולהסביר את מעשיו כך שיובנו לבן אנוש? ומהצד השני השאלה נשאלת על אברהם אבינו – האם לאברהם אבינו אין מידת ענוה בסיסית כלפי הקב"ה? האם הוא אינו מודע לכך שה' אינו כפוף לגדרי הצדק והמשפט האנושיים?

המכסה אני מאברהם?

התשובה לשאלות הללו נעוצה בפסוק שקדם לוויכוח ביניהם: וְהָאֵלֹהִים אָמַר – הַמִּכְסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה? ". ה' מחליט שהוא לא רוצה לכסות מאברהם אבינו את מעשיו בעולם, ולכן הוא מגלה לו את רצונו להפוך בקרוב את סדום ועמורה. מה בעצם קורה כאשר ה' מחליט שהוא לא מכסה מאברהם את מה שהוא עושה? בכך הקב"ה מחליט להתחייב לעולם, שהעולם יתנהל בגדרי משפט וצדק. ה' בוחר שלא להנהיג את העולם לפי מה ש'בא לו', אלא הוא מתחייב למסור דין וחשבון על הנהגת העולם, כך שהעולם יתנהל על פי צדק ומשפט אנושיים.

בראשות הרב יצחק גינזבורג שליט"א

ומה ההשפעה של אמירה זו על אברהם אבינו? כאשר אברהם שומע שה' משתף אותו בהנהגתו ומראה לו את רצונו להיות מחויב לצדק ומשפט, הוא מחליט שגם הוא רוצה להיות מחויב להתנהג בצדק ומשפט. כאשר אברהם אבינו רואה שה' בוחר להתחייב לעולם ולא לעשות סתם מה ש'בא לו', הוא מחליט שגם הוא רוצה להתחייב לעשות צדקה ומשפט ולא לעשות רק מה ש'בא לו'.

התוצאה המשמעותית מכך שה' לא כיסה מאברהם את מעשיו, מוסברת בפסוקים הבאים: כִּי יִדְעֵתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יַצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט. ה' מחליט שהוא לא מכסה מאברהם את אשר הוא עושה, ומגלה לו שהוא כביכול כפוף לצדק ומשפט, על מנת שגם אברהם ובניו וביתו אחריהם יחליטו להתחייב לתיקון העולם, וישמרו צדקה ומשפט.

לחפש את התענוג של ה'

אך אם נעמיק יותר נגלה, שעל ידי שה' לא מכסה מאברהם את אשר הוא עושה, ומגלה לו את רצונו להנהיג את העולם בצדק ומשפט, הוא לא רק גורם לאברהם וזרעו לעשות צדקה ומשפט. אלא יותר מזה, וכמו שאומר הפסוק: וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט. אברהם אבינו לא עושה צדקה ומשפט סתם, אלא הוא שומר דרך ה' ומתוך כך עושה צדקה ומשפט.

כדי שנוכל להבין מהי המעלה של עשיית צדקה ומשפט מתוך שמירת דרך ה', נתבונן בהבדל בין התנהלות בתי משפט לבין התנהלות בתי דין של תורה:

שופט בבית משפט שוקל מהו הפתרון ההוגן והמאוזן ביותר במציאות. שיקוליו מתמקדים בשקלול הרצונות והצרכים השונים, מתוך ניסיון למצוא את האיזון ההוגן ביניהם.

לעומת זאת, אנו, עם ישראל, בדין תורה שלנו, שואפים להבין מהו פסק הדין שיביא את התענוג הגדול ביותר לקב"ה. למעשה, התוצאות לעיתים קרובות דומות מאוד, שכן הקב"ה כמובן אינו אינטרסנט, ואינו מנסה לנצל אף אחד. ממילא רוב הפעמים מה שיעשה הכי תענוג לקב"ה הוא שקלול הרצונות השונים והאיזון ביניהם. לכן, פסקי הדין של הדיינים בדין תורה עשויים להיראות דומים לפסקי הדין של שופטים רגילים.

ובכל זאת, חז"ל מלמדים אותנו שלא ללכת לערכאות של גויים, גם אם אנו יודעים בוודאות שדנים שם בדומה לבית הדין שלנו. כי על אף שפסק הדין בפועל באותם ערכאות יכול לצאת מאוד דומה לפסק הדין בבתי דין של ישראל, חשוב בעינינו להדגיש את ההבדל העיקרי בינינו: בבית הדין שלנו אנו מחפשים את התענוג של הקב"ה, ולא רק את האיזון במציאות.

לא הכל אינטרסים!

למה ההבדל הזה כל כך חשוב? כי אם מה שחשוב הוא רק האיזון בין הצרכים השונים, ממילא המשמעות היא שהכל נובע מתוך האינטרס שלנו, מתוך רצון שיהיה עולם מתוקן ומאוזן לטובתנו. כלומר, כל ההנהגה והמשפט בעולם הם מתוך אינטרס אנושי, מתוך רצון לשמור על סדר ויציבות בעולם שאנו רוצים לחיות בו.

אבל אם אנו אומרים שהמטרה היא התענוג של הקב"ה, ממילא אין כאן רק איזון בין צרכים, אלא יש פה נוכחות אלקית. ההבדל המשמעותי הזה ניכר במיוחד ביחס למי שיוצא חייב בדינו: אם כל הסיפור כאן הוא רק איזון בין הצרכים השונים, ממילא מי שמתחייב בדינו מצטער על הפסק שיצא לרעתו. אך כאשר הסיפור הוא הגילוי של התענוג של ה' בתוך החיים שלנו, ממילא גם הזכאי וגם החייב שמחים בכך שעל ידי פסק הדין הם זוכים להנכיח את ה' בתוך החיים שלהם.

וזוהו הבדל עצום ועמוק: האם אנו פועלים "לעשות צדקה ומשפט" מתוך אינטרס שלנו, או מתוך רצון לכוון לתענוג של הקב"ה, כאשר הצדקה והמשפט הם מתוך "ושמרו דרך ה'".

כעת אנו יכולים להבין את החשיבות הרבה שיש לכך שהקב"ה לא מכסה מאברהם את אשר הוא עושה, ומגלה לו את התענוג שיש לו מכך שהעולם יתנהל בצדקה ומשפט.

כאשר הקב"ה מגלה לאברהם את בחירתו להנהיג את העולם בצדק ומשפט, הוא פועל עליו שבאשר אברהם יעשה צדקה ומשפט לא יהיה זה מתוך אינטרס אנושי סתמי לבנות עולם מאוזן, אלא עשיית הצדקה ומשפט תהיה חלק משמירת דרך ה', ומתוך כוונה להנכיח את התענוג של ה'.

קריאה חדשה בפסוקים

לפי זה כן עלינו לקרוא את הפסוקים:

קודם כל ה' אומר לעצמו - "המכסה אני מאברהם אשר אני עשה?"! האם יתכן שאני הולך ליצור הרס בעולם בלי להודיע לאברהם? הרי יש לי רצון ותענוג בקיום העולם! כאשר אני לא מכסה את זאת מאברהם, אלא אסביר לו בטוב טעם ודעת את הצדק שבהרס אותו אני הולך לעשות, הוא יכיר בכך שהתענוג שלי הוא שהעולם יהיה מאוזן ומתוקן, ועושים בו צדקה ומשפט. כאשר אברהם יכיר בכך, כל הגישה שלו לתיקון העולם ועשיית צדקה ומשפט תתרום: כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". מעתה כאשר אברהם יעשה צדקה ומשפט, הוא יעשה זאת מתוך רצון להנכיח את התענוג של ה'.

זו הסיבה שאברהם אבינו מתווכח עם הקב"ה על הפיכת סדום ועמורה, וה' לא בא כלפיו בביקורת אלא מסביר לו ומשכנע אותו מדוע על פי מידת הצדק והמשפט צריך ליצור כעת את ההרס הזה.

אברהם מבין שה' רוצה שהתענוג שיש לו מכך שהעולם מתנהל בצדק ומשפט יהיה נוכח בתוך המציאות. אברהם מכיר ברצונו של ה' שהתענוג שלו מעשיית צדקה ומשפט יהיה הכח המניע במציאות. לכן אברהם מתעקש להעלות את כל הטענות האנושיות כנגד מעשה ה', על מנת שלבסוף הצדק ומשפט של ה' יתיישב בתוך העולם. כאשר ההנהגה של ה' את העולם מתיישבת בליבו של האדם, ממילא האדם יכול להרגיש את התענוג של ה' בעשיית צדקה ומשפט, ולחיות גם הוא לאור התענוג האלוקי.

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

בראשות הרב יצחק גינזבורג שליט"א